

Mindenekelőtt átalakul a német és szovjet modellben egyaránt alapvető szervezeti egység, a tanszék. Helyébe lép a rugalmas department, részleg, melynek vezetője nem feudális uraság többé. A PhD ehhez a szervezési elvhez illeszkedik.

A jelenlegi fiatal kutatók helyzetét, mint az egész magyar tudományosságét, ez az átmeneti jelleg definiálja. Együtt élnek az egymáshoz bizonyos pontokon hasonlító, de egymásnak ellent is mondó modellek. Bonyolítja helyzetüket a nemzetközi kontextus. Részint az, hogy sokan szerzik külföldön PhD-fokozatukat, ott szocializálódnak kutatóvá, ezért az itthoni keverék áttekinthetetlennek, irracionálisnak, működésképtelennek tűnik számukra. Vannak, másfelől, akik az itthon szerzett doktori fokozat birtokában dolgoznak külföldön. Nekik az ottani viszonyok embertelennek, mechanikusnak, anti-intellektuálisan pénzcentrikusnak látszanak a ragyogó kutatási és életfeltételek ellenére. A világ mégis azt sugallja a fiatal kutatók számára, hogy valamennyi időt el kell tölteniük valamely tudományos centrumban, egyébként fokozatuk nem marad versenyképes.

IRODALOM

- Weber, Max (1995): *A tudomány és a politika mint hivatalos*. Kossuth, Budapest
- Ben-David, Joseph (1971): *The Scientist's Role in Society*. Prentice Hall, New Jersey
- Pach Zsigmond Pál (1975): *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975*. Akadémiai, Budapest
- Graham, Loren R. (1993) *Science in Russia and the Soviet Union: A Short History*. Cambridge University Press, Cambridge

Feltéve, hogy kutatók szeretnének maradni. Ha vállalatok felé orientálódnak, ugyancsak meg kell ismerkedniük a sikeres külföldi vagy multinacionális vállalatok munkakultúrájával, és hozzájuk kell adaptálniuk a PhD-vel igazolt magas képzettségüket.

Ez tehát az a sokkomponensű erőter, amelyben a fiatal kutatók szociológiáját érdemes mérlegelni. A viszonyok egyelőre kuszának tűnnek, nem függetlenül a magyarországi tudomány rendszerének átmeneti állapotától. Ez az állapot viszont nem egészen független Európa átalakulásaitól, vagyis attól, Európa egységesen elkötelezi-e magát az amerikai rendszer átvétele mellett. Ha igen, Magyarországnak is célszerű sietnie az amerikai rendszer bevezetésével, hogy kompatibilitását megőrizze, hogy úgy funkcionáljon, mint a többi európai állam, még akkor is, ha a német–szovjet rendszer iránti nosztalgjáról nehéz lesz lemondani.

Kulcsszavak: *tudományszervezési modellek, tudományos fokozatok, német, angol és szovjet tudományrendszer, fiatal kutatók karrierlehetőségei*

- Johnson, Jeffrey Allan (1990): *The Kaiser's Chemists: Science and Modernization in Imperial Germany*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill–London
- Wittrock, Björn (1993): *The Modern University: The Three Transformations*. In: Rothblatt, Sheldon – Wittrock, Björn (eds.): *The European and American University since 1800. Historical and Sociological Essays*. Cambridge University Press, Cambridge, 303–362.
- Reszkető Petra – Várad Balázs: *Elöl-hátul doktor: A tudományos címek mai rendszerének kialakulása*. http://www.ketezer.hu/menu4/2002_05/reszketo.html

MAGYAR TERMINOLÓGIA EGY NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT INDULÁSA

Fóris Ágota

egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest,
Nyugat-Magyarországi Egyetem, Szombathely
aforis@t-online.hu

A tanulmány célja a *Magyar Terminológia* címmel indított folyóirat előzményeinek és céljainak rövid bemutatása.

A *Magyar Tudomány* korábban már hírt adott a megújuló magyar terminológiai munkálatokról (Fóris, 2006; Voigt, 2006). A terminológia sokoldalú kutatási és alkalmazási munkálatainak összefogására 2005-ben Szombathelyen megalakult az UNESCO szakmai albizottságként a *Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa* (MaTT). 2006-ban a Berzsényi Dániel Főiskola (Szombathely) *Terminológiai Innovációs Központ* (TermIK) megnevezéssel kutató, fejlesztő, szolgáltató egységet hozott létre azzal a feladattal, hogy az a hazai terminológia egyik bázishelye legyen. Az eltelt két év alatt a TermIK virtuális kutató-fejlesztő és oktató hálózatot alakított ki, több egyetem különböző egységeivel, tehetséges fiatal munkatársak részvételével. A hazai terminológiai munkák célkitűzéseknek megfelelő alakulását a növekvő számban megjelenő publikációk, hazai és külföldi konferencia-előadások jelzik. A nemzetközi kapcsolatok erősödését mutatja a 2007 őszi, Szombathelyen, több neves külföldi kutató

részvételével rendezett nemzetközi terminológiai konferencia sikeres lebonyolítása (lásd Kiss Á. – Kiss B., 2008).

A terminológiai kutatás-fejlesztés területén elért eredmények kedvező fogadtatása után a további munkák sikerének biztosítása érdekében a Berzsényi Dániel Főiskola 2007-ben folyóiratot alapított *Magyar Terminológia* címmel; a lapot az Akadémiai Kiadó jelenti meg.

A folyóirat indításának előzményei és célja

A folyóirat indítását számos tényező indokolta. A XXI. század kezdetét a felgyorsult fejlődés jellemzi, aminek az a következménye, hogy nagy számban keletkeznek új fogalmak, és ennek következtében a nyelvi és más típusú jelölők, a terminusok mind az egy nyelven belüli, mind a nyelvek közötti kommunikációban a korábbiaknál is fontosabbá váltak. Kialakult a világunkat átfogó hatalmas információs rendszer, amely nagy sebességgel és tömegben képes továbbítani bármilyen formában (verbális, írott, álló- és mozgókép stb.) előállított információt. Mindez szükségessé teszi az információk hatékony közvetítését

biztosító fogalmak és terminusok rendszerének olyan kialakítását, amely az információs hálózatok különleges kommunikációs követelményeihez igazodik. Felismerték, hogy az egy nyelvi közösségen belül és a különböző nyelvi közösségek közötti kommunikáció ellentmondás-mentességének ugyanúgy alapvető jelentősége van a gazdaságban, mint az interkulturális kapcsolatokban – ehhez pedig a harmonizált terminológiai rendszerek fontos háttérrel biztosíthatnak. Intenzív kutatások indultak meg az emberi társadalom hatékony működését biztosító nyelvi infrastruktúra fejlesztésére, például a számítógépes nyelvleírás, a fordítás vagy a terminológia területén.

Európában a kutatások összehangolására nemzeti és nemzetközi társaságok, tudományos kutatóintézetek és társulások alakultak, az ezekben felmutatott eredmények bizonyították, hogy:

- az európai nyelveknek kiterjedt és aktualizált terminológiával kell rendelkezniük, amely megfelelő alternatívákkal szolgál különböző helyzetekben;
- a terminológia kulcsfontosságú tényező az egyes országok társadalmi, gazdasági és politikai fejlődésében;
- az EU-ban minden szinten folyó együttműködés megkívánja, hogy az egyes tagországok konszenzus útján kialakított terminológiai forrásokkal rendelkezzenek, és e források harmonizáltak legyenek a többi tagország terminológiai rendszerével.

A felismert feladatok megoldására széleskörű nemzetközi kutatás és fejlesztés indult meg (pl. Cabré, 2003, 2008). A kutatások eredményeit nemzetközi konferenciákon, terminológia tárgyú folyóiratokban, nyomtatott és elektronikus kiadványokban, adatbázisokban teszik közzé a hasznosítás elősegítésére.

A tapasztalatok egyértelműen igazolták, hogy napjainkban új módon jelennek meg a terminológia folyamatos fejlesztésének kérdései. A feladat nem csupán a fogalmak nemzeti nyelveken való, az adott nyelv szabályaihoz igazodó megnevezése, hanem a fogalmak különböző tárgykörökben való előfordulását, a fogalomhasználat különböző szintjeit, a nemzetközi fogalmi/terminológiai rendszereket figyelembe vevő rendszer kialakítása, a fogalmak és terminusok leírása. A terminológia megoldandó feladatai nem pusztán a nyelvi jelölő lexémák nemzeti nyelvekre való átírását („magyarítását”) vagy fordítását jelentik, hanem a szakmai fogalmi rendszereknek megfelelő, a nemzetközi harmonizáció követelményeivel összhangban lévő, a modern módszerekre épülő rendszerek kialakítását, leírását és fenntartását. Ez az összetett feladat a nyelv belső törvényeinek, az érintett tárgykörök fogalmainak, a számítógépes adatbázisok, a számítógépes ontológiák elméletének és módszertani kérdéseinek ismeretét is megkívánják (részletesen lásd Vámos, 2003).

A terminológia megváltozott környezete, társadalmi jelentősége, a modern eszközök és munkamódszerek alkalmazási lehetőségei az 1930-as években kidolgozott és azóta általánosan elfogadott Wüster-féle terminológiai elmélet módosításának szükségességét is felvetették (Cabré, 2003).

A terminológia gazdasági jelentősége

A terminológia gazdasági jelentőségét a soknyelvű világpiacon érdekelt multinacionális vállalatok már korábban felismerték. A termékértékesítésben jelentős előnyt jelent, ha a termékhez tartozó információk (a termék feliratozásától a használati utasításon keresztül, a szervizkönyvek, vezérlő programok terminológiájáig) egységesen, a vásárló nyelv-

vén jelennek meg. A nagy cégek a termékek lokalizációja során több tíz nyelvre kiterjedő terminológiai feladatmegoldó hálózatot működtetnek, ennek kiemelkedő teljesítménye a jó versenypozíció előfeltétele. Ma már nemcsak a multinacionális vállalatokon belül fontos, hanem a kis- és középvállalkozások versenyképességét is meghatározza a vállalat belső és külső kommunikációjának terminológiai megalapozottsága. Erre mutat példát Demeczky Jenő (2008) *Terminológia a szoftveriparban* című tanulmányában.

A több nemzetre kiterjedő termelő tevékenység, a nemzetközi kereskedő és szolgáltató hálózatok, vagy az EU területén – így hazánkban is – már bevezetett e-kormányzás zavartalan működése nem képzelhető el egységes és harmonizált terminológia nélkül.

Az új évezred kezdetén tett erőfeszítések a magyar terminológia fejlesztésében is változásokat hoztak. A hazai terminológiai kutatások eredményeit tartalmazó előadások egyre több konferencián és nyelvészeti folyóiratban jelentek meg. Az elméletileg megalapozott terminológiai alkalmazásokra vonatkozó igények is egyre határozottabban és sokrétűbben megmutatkoznak. A magyar informatikai és számítástudományi kutatások nemzetközi szinten igen magasan értékelt eredményei felől közelítve bontakoztak ki olyan nemzetközi kutatások és fejlesztések, amelyek a terminológia kérdéseit érintik. Ilyen területek pl. a számítógépes nyelvészet és a kognitív tudományok több ága, az ontológiák és az infokommunikációs technológiák, valamint a fordítás-előkészítés kutatása és fejlesztése. Ez a fellendülés maga után vonta a terminológiai tárgyú vizsgálatok hatékonyságát növelő szerveződések felerősödését.

Az állandó és összehangolt terminológiai munka az Európai Unió adminisztrációjának,

gazdaságának stb. terminológiai szabványosítási és harmonizációs folyamatainak állandó és összehangolt szervezését kívánja meg. Hazánkban is számos tárgykör egységes terminológiai rendszerét kell létrehozni, de legalábbis a különböző rendszereket egymással harmonizálni. Ennek érdekében nem csak terminológiai képzésre, de nemzeti nyelvtervezésre, és ezt összehangoló intézményrendszerre van szükség. A magyar nyelv különleges helyzetben van abban az értelemben, hogy nem egy, hanem több országban beszélik és használják. A Kárpát-medence magyarságának közös érdeke, hogy megtörténjen a magyar nyelv különböző tárgykörei terminusainak összegyűjtése, és az egyes terminológiai rendszerek építése és nyilvános hozzáférhetővé tétele. Ott, ahol a magyar nyelvű közösség kisebbségben van, a terminológiai rendszert a többségi nyelv rendszerével is harmonizálni szükséges. A soknyelvű közép-európai régióban még csak most van kialakulóban a terminológiai munkákat közös keretbe fogó regionális együttműködés, ami évekkel korábban megvalósult például a balti államokban vagy a neolatin országokban.

Külön kell megemlíteni a terminológia oktatásának kérdését. A terminológia mint oktatott tantárgy az utóbbi években három egyetem doktori programjába került be (PTE, PE és ELTE), és ezekben a nyelvtudományi doktori iskolákban kutatási témaként is választható. A graduális oktatásban a terminológiát többségében a szaktárgyak keretében ágyazzák be. Az utóbbi időben azonban egyre markánsabban jelenik meg az önálló terminológia-tematika kialakításának igénye, ennek következménye a Terminológia mesterszak létesítése. A lapban közölt publikációk minden bizonnyal a terminológia oktatás-fejlesztésének ügyét is szolgálják.

A folyóirat első száma

Mindezek indokolják a folyóirat elindítását. A *Magyar Terminológia* nemzetközi tudományos folyóirat. Magyar nyelven jelenik meg, hogy e széles tudományos és szakmai területet érintő magyar terminológia kutatására és fejlesztésére vonatkozó információkat az érdekeltek magyar nyelven érthessék el. A nemzetközi kapcsolatok erősítése egyrészt a közlemények angol nyelvű absztraktjainak a referáló folyóiratokhoz való eljuttatásával, másrészt külföldi szerzők jelentős eredményeket tartalmazó cikkeinek magyar nyelven való megjelentetésével valósul meg. A nemzetközi összetételű szerkesztőbizottság a magyar terminológia külföldi kapcsolatrendszerének további szélesítési lehetőségeit erősíti meg. A szerkesztőbizottság tagjai: Anna Braasch (University of Copenhagen, Koppenhága), Csirik János (SZTE, Szeged), Cristian Galinski (Infoterm, Bécs), Károly Krisztina (ELTE, Budapest), Klaudy Kinga (ELTE, Budapest), Nyíri Kristóf (MTA Filozófiai Kutatóintézet, Budapest), Péntek János (BBTE, Kolozsvár), Pléh Csaba (BME, Budapest), Prószéky Gábor (PPKE és MorphoLogic, Budapest), Pusztay János (NymE, Szombathely), Szabó Mihály Gizella (Gamma Nyelvi Iroda, Dunaszerdahely), Vámos Tibor (MTA SZTAKI, Budapest), Váradi Tamás (MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest), Voigt Vilmos (ELTE, Budapest) és Fóris Ágota főszerkesztő (KRE, Budapest és NymE, Szombathely).

A közlésre benyújtott munkák szakmai elbírálását magasan kvalifikált, az adott tárgy-

körben kutató bírálók végzik. Évente két szám jelenik meg.

A folyóirat az alábbi rovatokkal kezdte működését: tanulmányok, közlemények, könyv- és szótárkritikák, konferencia-beszámoló, hírek, események. Az első számban megjelenő tanulmányok: *A terminológia elméletei. Leírás (deskripció), előírás (preskripció) és magyarázat* (Maria Teresa Cabré Castellví, fordította: B. Papp Eszter); *Magyar WordNet: az első magyar lexikális szemantikai adatbázis* (Prószéky Gábor és Miháltz Márton); *Az e-kormányzat, e-közigazgatás problémái és terminológiai vonatkozásai Magyarországon* (Majzikné Bausz Ágota); *Tolongás, utolsó láb és fültörő kos, avagy a rögbi terminológiája* (Mátis Bernadett); *A kétféle igeragozás terminusairól általános iskolai tankönyvek elemzése kapcsán* (Szabó Veronika).

A folyóirat feladata az, hogy a hazai terminológiai kutatás és alkalmazás területén kialakult pozitív folyamatok további megerősítéséhez járuljon hozzá. Ezt a célt úgy tudja elérni, ha különböző tudomány- és szakmai területekről származó problémákat és eredményeket közöl, ezért várjuk a kutatás és a fejlesztés eredményein túl a különböző igényekre, lehetőségekre vonatkozó írásokat is. A dinamikus tudományos fejlődés egyik biztosítója a korrekt, tényekre alapozott vita, ezért a szerkesztőség közlésre bocsát tudományos viták anyagát képező írásokat is. A folyóirat elérhetősége: www.akademiai.com

Kulcsszavak: *tudományos folyóirat, terminológia, ontológia, nyelvtervezés, nyelvészet*

IRODALOM

- Cabré Castellví, M. Teresa (2003): Theories of Terminology. Their Description, Prescription and Explanation. *Terminology*. 9, 2, 163–200.
- Cabré Castellví, M. Teresa (2008): A terminológia elméletei. Leírás (deskripció), előírás (preskripció) és magyarázat. *Magyar Terminológia*. 1, 1, 12–42.
- Demeczy Jenő (2008): Terminológia a szoftveriparban. *Magyar Terminológia*. 1, 2, 189–204.
- Fóris Ágota (2006): A magyar terminológia helyzete és fejlesztésének feladatai napjainkban. *Magyar Tudomány*. 167, 6, 737–745.
- Fóris Ágota (2005): *Hat terminológia lecke*. (Lexikográfia és terminológia kézikönyvek 1.) Lexikográfia Kiadó, Pécs

- Kis Ádám – Kis Balázs (2008): Current Trends in Terminology. International Conference on Terminology. Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely, 2007. november 9–10. (Konferenciabeszámoló). *Magyar Terminológia*. 1, 1, 153–156.
- Vámos Tibor (2003): Ontológiai nyavalyáink. *Magyar Tudomány*. 2, 231–236.
- Voigt Vilmos (2006): Egy új tudományközi feladatkör – terminológia/nevezéktan. A fogalomról és a MaTT (Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa) megalakulásáról, nemzetközi összefüggésekről. *Magyar Tudomány*. 167, 6, 728–736.

WEBLAP

Akadémiai Kiadó: www.akademiai.com

